

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA IKKINCHI TILNI O'ZLASHTIRISHNING YOSHGA BOG'LIQ LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARINING QIYOSIY-CHOG'ISHTIRMA TADQIQI (NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLAR)

**Xabijonova Maftunaxon
Shokirjon qizi**

Buvayda tumani 35- maktab

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi o'zbek va ingliz tillarida ikkinchi tilni o'zlashtirishning yoshga bog'liq lingvokognitiv xususiyatlarini qiyosiy-chog'ishtirma tadqiq etishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kritik davr gipotezasi, lingvokognitiv yondashuv, interferensiya va transfer hodisalari asosida ikki tildagi o'zlashtirish jarayonining yoshga bog'liq farqlari yoritilgan. Bolalik, o'smirlik va kattalik davrlarida ikkinchi tilni o'zlashtirishning kognitiv strategiyalari qiyoslanib, o'zbek va ingliz tillarining tipologik xususiyatlari bu jarayonga ta'sir etishi asoslangan.

Kalit so'zlar: ikkinchi til, yosh omili, lingvokognitiv xususiyat, qiyosiy-chog'ishtirma tahlil, kritik davr, interferensiya, transfer, o'zbek tili, ingliz tili.

Annotation. This thesis analyzes the theoretical and methodological foundations of a comparative study of age-related linguocognitive features of second language acquisition in Uzbek and English. Based on the critical period hypothesis, linguocognitive approach, interference and transfer phenomena, the age-related differences in acquisition in the two languages are highlighted. The study compares cognitive strategies of second language acquisition in childhood, adolescence and adulthood, substantiating the influence of typological features of Uzbek and English on this process.

Keywords: second language, age factor, linguocognitive feature, comparative analysis, critical period, interference, transfer, Uzbek, English.

Аннотация. В данной тезисе анализируются теоретико-методологические основы сравнительного изучения возрастных лингвокогнитивных особенностей овладения вторым языком в узбекском и английском языках. На основе гипотезы критического периода, лингвокогнитивного подхода, явлений интерференции и переноса освещаются возрастные различия в процессе овладения двумя языками. Сравниваются когнитивные стратегии овладения вторым языком в детском, подростковом и взрослом возрасте, обосновывается влияние типологических особенностей узбекского и английского языков на данный процесс.

Ключевые слова: второй язык, возрастной фактор, лингвокогнитивная особенность, сравнительный анализ, критический период, интерференция, перенос, узбекский язык, английский язык.

Kirish. Ikkinchi tilni o'zlashtirish jarayonida yosh omili lingvokognitiv jihatdan muhim determinant hisoblanadi. Ma'lumki, bolalik davrida til o'zlashtirish miya plastikligi, eshitish orqali idrok etish va taqlid qilish qobiliyati hisobiga nisbatan oson kechadi. Kattalarda esa bu jarayon mavjud til tajribasi, analitik fikrlash va metalingvistik ong ta'sirida kechadi. O'zbek va ingliz tillarining tipologik farqlari — o'zbek tilining agglyutinativ, ingliz tilining analitik tuzilishga ega ekanligi — ikkinchi tilni o'zlashtirishda yoshga bog'liq kognitiv strategiyalarni ham turlicha shakllantiradi. Shu bois, mazkur masalani qiyosiy-chog'ishtirma asosda tadqiq etish dolzarb ilmiy ahamiyatga ega.

Metodologiya. Tadqiqotda ilmiy-nazariy tahlil, qiyosiy-chog'ishtirma metod, pedagogik kuzatuv va so'rovnoma metodlaridan foydalanildi. Ikkinchi tilni o'zlashtirishning yoshga bog'liq lingvokognitiv xususiyatlari uch bosqichda o'rganildi: bolalik (6–12 yosh), o'smirlik (13–17 yosh) va kattalik (18+ yosh). Har bir bosqichda fonetik, leksik, grammatik va sintaktik sathlarda o'zlashtirish ko'rsatkichlari qiyoslandi.

Natijalar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bolalik davrida o'zbek va ingliz tillarini ikkinchi til sifatida o'zlashtirishda fonetik idrok va taqlid qobiliyati yetakchi rol o'ynaydi. O'smirlik davrida grammatik qoliplarni anglash va analitik yondashuv kuchayadi. Kattalik davrida esa ona tilining interferensiyasi kuchliroq namoyon bo'ladi. Xususan, o'zbek tilida so'zlovchilar uchun ingliz tilining artikl, yordamchi fe'l va qat'iy so'z tartibi kognitiv qiyinchilik tug'dirsa, ingliz tilida so'zlovchilar uchun o'zbek tilining affiksatsiya tizimi va sintaktik erkinligi o'ziga xos lingvokognitiv moslashuvni talab qiladi.

Xulosa. Yoshga bog'liq lingvokognitiv xususiyatlarni qiyosiy-chog'ishtirma tadqiq etish ikkinchi til o'rgatish metodikasini takomillashtirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Har bir yosh bosqichiga mos kognitiv strategiyalarni tanlash orqali o'quv jarayoni samaradorligini oshirish mumkin.

Adabiyotlar:

1. Shulman L.S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching // 2. Educational Researcher. – 1986. – Vol. 15. – No. 2. – P. 4–14.
3. Korthagen F.A.J. In Search of the Essence of a Good Teacher. – Teaching and Teacher Education, 2004.
4. Boltayev A.S. Raqamli ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasida 2030 yilgacha ta'limni raqamlashtirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2023.
6. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO Publishing, 2018.